

GEOGRAFIE VÝROBNÍ SFÉRY

PŘEDNÁŠKA Č.II
LOKALIZAČNÍ TEORIE V PRŮMYSLU

Ondřej KREJČÍ

ASPEKTY PRŮMYSLOVÉ VÝROBY

- **Ekonomické** – HDP, hospodářská organizace, ekonomická vyspělost
- Společenské – zaměstnanost, industrializace, deindustrializace, reindustrializace
- **Prostorové** – urbanizace, koncentrační areály, územní rozvoj, plánování
- Enviromentální – ochrana životního prostředí, trvale udržitelný rozvoj
- Technické a technologické – technický pokrok, inovace
- Politicko-geografické – ekonomická moc

PRŮMYSLOVÝ LOKALIZAČNÍ FAKTOR

V regionálně ekonomickém pojetí představuje lokalizační faktor **výhodu úspory nákladů**, které dosáhneme tím, že danou aktivitu lokalizujeme právě na určitém místě a ne jinde

Snaha kapitalistických vlastníků hledajících nejvýhodnější umístění své firmy. => Vznik lokalizačních teorií

Lokalizační faktory nepůsobí selektivně, mnohé jsou vzájemně podmíněné, jiné se vylučují. Význam jednotlivých faktorů je proměnlivý v čase

Doprava x suroviny

Těžba x životní prostředí

V případě zachování průmyslových kapacit při zániku nebo změně lokalizačních faktorů hovoříme o geografické setrvačnosti (tzv. **geografické inercii**)

- Strukturálně postižené regiony

Základní otázka: **Co má největší vliv na lokalizaci?**

VÝVOJ LOKALIZAČNÍCH TEORIÍ

Snaha o minimalizaci nákladů

konec 19. století, neoklasické přístupy - hledání obecného modelu optimálního umístění jedné nebo více firem v prostoru - von Thünenova lokalizační teorie (1826), řešila zemědělství.

Wilhelm Launhardt (1882)

abstraktní model řešení lokalizace průmyslového podniku = lokalizační trojúhelník,
faktor dopravních nákladů (nejdůležitější)

trojúhelník = dva vrcholy jako místa těžby surovin + třetí vrchol místo spotřeby,

- optimální umístění podniku v těžišti trojúhelníku.

Kritika: abstrakce "izolovaného hospodářství"

WEBERŮV LOKALIZAČNÍ TROJÚHELNÍK

Alfred Weber (1909)

Nejlepší umístění podniku je takové, u kterého jsou minimalizovány náklady
místo s nejmenšími náklady = optimální místo

tři hlavní faktory lokalizace průmyslového závodu:

dopravní náklady, náklady na pracovní sílu a aglomerační efekty

Přpravované materiály dělí

ubikvitní suroviny nebo zdroje, které jsou v území rozmístěny rovnoměrně v dostatečném množství a v požadované kvalitě a za stejnou cenu)

svým četným výskytem fakticky neovlivňují lokalizaci

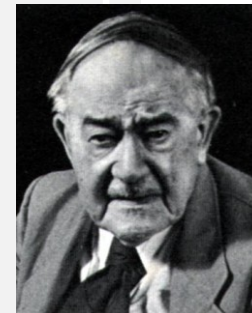
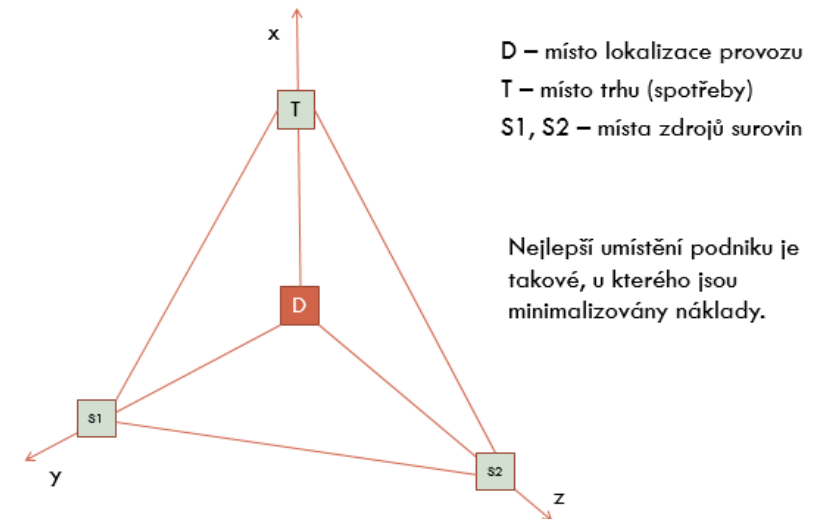
lokalizované (některé suroviny jsou dostupné jen v omezené míře)

Přínosy teorie:

naznačil metodické postupy,

přiblížil se k identifikaci lokalizačních faktorů,

poukázal na nezbytnost zkoumání prostorových souvislostí hospodářských procesů.

OBDOBÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Snaha o maximalizaci zisku

druhá etapa v rozvoji prostorových teorií

Teorie lokalizace využívající **vícekriteriální přístup a modelování**

Zájem o rozvoj těchto teorií je motivován hospodářskými, politickými a sociálními problémy ve vyspělých zemích.

V 50. a 60. letech se zformovaly v podstatě 3 školy:

- americká (W. Isard)
- francouzská (F. Perroux)
- Ruská (Kolosovskij)

VÝVOJ LOKALIZAČNÍCH TEORIÍ II

Walter Isard (1956)

hlavní zakladatel disciplíny nazývané jako regionální věda

Místem minimálních dopravních nákladů bývá obvykle jeden z vrcholů lokalizačního trojúhelníka a nikoli bod uvnitř trojúhelníka, jak předpokládal W. Laundhart

využití rozvíjející se počítačové techniky a uplatnění matematicko-ekonomických modelů

TEORIE RŮSTOVÝCH PÓLŮ

François Perroux

- teorie pólů růstu = teorie polarizovaného rozvoje
- Hnací x hnaná odvětví

=> hospodářský růst světa probíhá pod vlivem působení dominujících ekonomik několika málo zemí na ostatní země => východiskem teorie pólů je poznatek, že růst se neprojevuje všude naráz ale jen v určitých místech => hnací a hnaná odvětví a póly rozvoje

Póly rozvoje – takové jednotky, které rozsahem své produkce převyšují výrobu ostatních firem v okolí, mají schopnost vykonávat tlak na své okolí a povahou svých činností jsou předurčené sehrávat vedoucí roli v ekonomice regionu; Póly růstu vyvolávají v oblasti své působnosti toky zboží a služeb. Při hlavních pólech vzniká řada pólů vedlejších a odvozených a jednotlivé činnosti se polarizují.

Hnací odvětví – nemůže existovat sama o sobě, ale v dané lokalitě se vytváří „průmyslový komplex“ pro určitou skupinu činností – a to nejen produkce ale i marketing, výzkum, apod.

TEORIE ÚZEMNĚ - VÝROBNÍHO KOMPLEXU

Nikolaj Nikolajevič Kolosovskij (1958)

ekonomický útvar navzájem podmíněných průmyslových závodů v jednom středisku nebo regionu,

princip technologické návaznosti výrob (např.: černé uhlí – černá metalurgie nebo ropa – petrochemie),

surovinové zdroje a dopravní náklady,

plánování lokalizace na národní a regionální úrovni.

prostředek optimálního rozmístění výrobních sil a dalšího ekonomického rozvoje.

KONCENTRACE FIREM

Navazuje na teorii územně výrobního komplexu

Klastry – viz úvodní přednáška

„třetí Itálie“

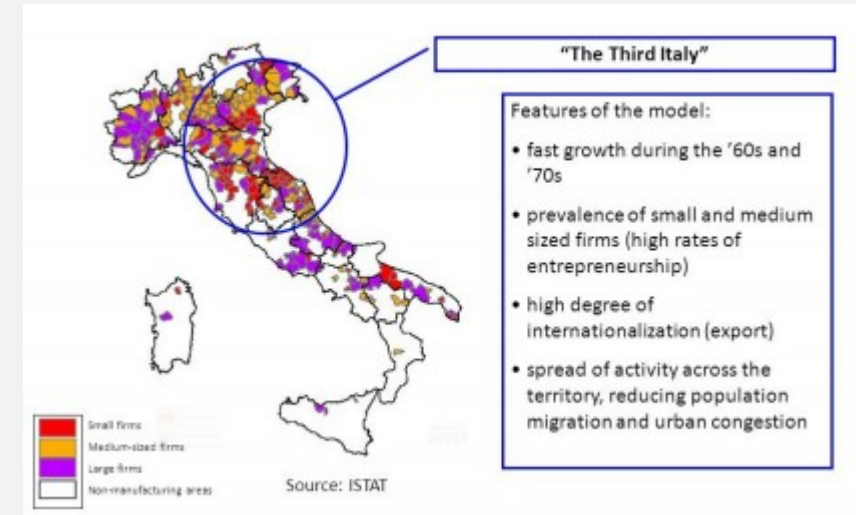
institucí v regionech severní Itálie (Toskánsko, Emilia-Romagna, Veneto),
nepatří mezi tradiční průmyslové oblasti,
po válce etapa rychlého hospodářského růstu na rozdíl od ostatních italských regionů

Důvody

mimořádně velký podíl malých a velmi malých podniků (s méně než 10 pracovníky) a jejich specifický způsob spolupráce, => diverzifikace
prostorová blízkost
aglomerační efekty,
pospolitost místních komunit, pocit sounáležitosti s místní kulturou
tradiční hodnoty místních obyvatel

úspěšné výrobní okrsky

Bádensko-Württembersko, Silicon Valley, soustředění inovačních firem podél silnice číslo 128 kolem Bostonu.

NOVODOBÉ PRŮMYSLOVÉ TEORIE

Vycházejí z makroekonomických teorií

- Keynesiánství
- Neoliberalismus
- Strukturalismus

Založené na regionálním rozvoji

výzkum vztahů a podřízenosti mezi regiony

Např.

- Teorie prostorových dělb práce
- Globální produkční sítě

TEORIE PROSTOROVÝCH DĚLEB PRÁCE

= Spatial Divisions of Labour

Doreen Massey

prostor je třeba chápat v pojmech relací/vztahů spojených s určitou mocí (podřízenost/nadřízenost)

dělba práce mezi regiony v rámci jednoho odvětví

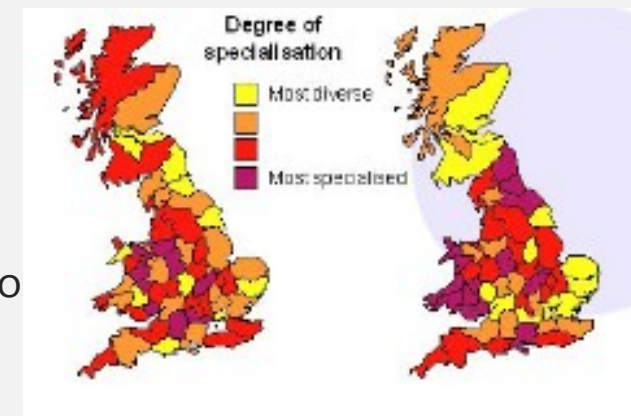
Specializace regionů

prostorové rozmístění jednotlivých částí výroby MNCs

katedrála v poušti (cathedrals in the desert)

= izolovanost poboček bez vazeb na místní ekonomiku, technologicky vyspělejší oproti o

deskilling = omezování tvůrčí činnosti

GLOBÁLNÍ PRODUKČNÍ SÍŤ

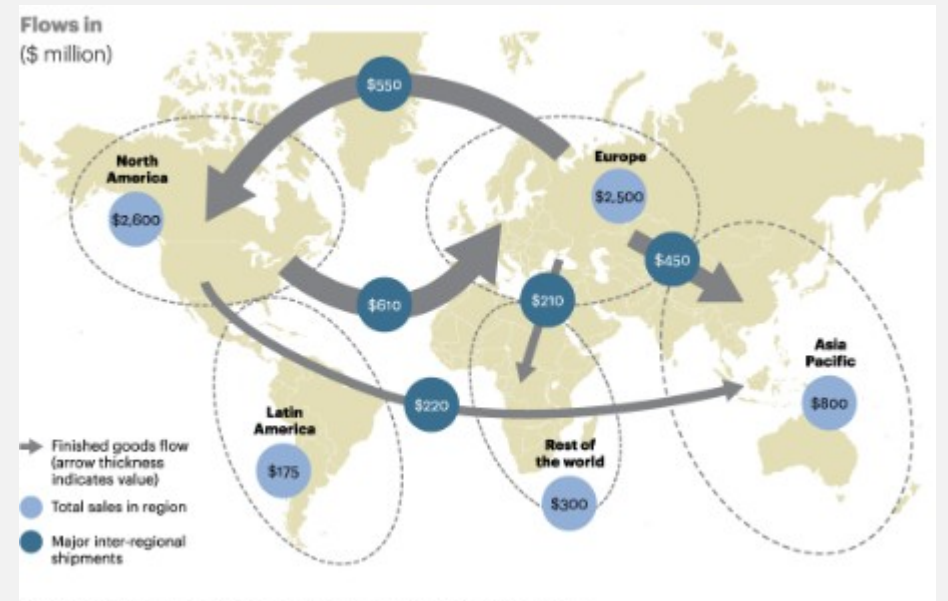
= Global Production Networks (GPN)

vztahy mezi firmami, dodavatelé x odběratelé

pozice konkrétní firmy ve struktuře

silová asymetrie, MNCs si určují své dodavatele

Uzavřené regiony

globální dodavatelé, dodavatelé I. a II. úrovně, lokální dodavatelé III. úrovně

Je možné svou pozici měnit?

LOKALIZAČNÍ FAKTORY

PŘÍRODNÍ

Výskyt komplexu surovin dostupných v daném regionu formuje jeho prostorovou strukturu a má velký vliv na rozvoj

Struktura vytvořená v období rozvoje těžby obvykle získá nový charakter v pozdějších obdobích (nové impulsy rozvoje)

Se zkvalitněním dopravy – pokles významu jako lokalizačního faktoru

Voda

Při lokalizaci analýza z hlediska kvantity a kvality

Řada výrobních oborů spotřebovává velké objemy vody

Největší spotřeba – chemický průmysl, rafinace ropy, energetický průmysl, hutnictví železa a barevných kovů, průmysl papíru a celulózy

Na kvalitu vody náročné – potravinářský průmysl

Klima

Faktor lokalizace s klesajícím významem, možnost klimatizace

Vliv na kvalitu produkce – při výrobě fotografických materiálů, zpracování vlny

Kvalita ovzduší důležitá pro farmaceutický a kosmetický prům.

PŘÍRODNÍ LOKALIZAČNÍ FAKTORY

Suroviny

Význam surovin typický v období počátků rozvoje průmyslu – první manufaktury a továrny vznikaly v oblastech s dostatečným výskytem surovin (dřevo, uhlí, železná ruda, sklářské písky, oblasti chovu ovcí, pěstování lnu, obilovin...)

Neobnovitelné (minerální, nerostné) x obnovitelné (biomasa)

Minerální suroviny

Rudné (zpracovatelné na kovy – železná ruda, rudy barevných a drahých kovů)

Energetické (ropa, zemní plyn, uhlí, uran...)

Chemické (fosfáty, nitráty, ropa, draselné soli...)

Stavební (stavební kámen – žula, pískovec; vápenec, jíly, písky, štěrky...)

Ostatní (sklářské písky...)

LOKALIZAČNÍ
FAKTORY

SOCIOEKONOMICKÉ

Energie

Průmysl má největší spotřebu energie ze všech hosp. odvětví, některé obory – energeticky náročné (hutnictví železa, bar. kovů, chemický p., výroba skla)

Tendence ve spotřebě energie:

Růst celkové spotřeby energie

Strukturální změny ve využívání energetických zdrojů (dřevo – uhlí – ropa, zemní plyn – jaderná energetika – alternativní zdroje)

Nerovnoměrnost rozmístění zásob a spotřeby (exportní oblast – Perský záliv (ropa), Austrálie (uhlí, uran), Kanada (uran)... x oblasti deficitu – dovozci – Z Evropa, USA, Japonsko)

Intenzifikace využívání energetických zdrojů – snižování energetické náročnosti po ropné krizi, racionálnější využívání

Zavádění alternativních zdrojů energie – vodní, geotermální, větrná, sluneční, přílivová energie, biomasa...

SOCIOEKONOMICKÉ LOKALIZAČNÍ FAKTORY II

Doprava

Jeden z prvních lokalizačních faktorů, význam však klesá

Náklady na dopravu závisí na vzdálenosti, druhu přepravy, množství a druhu přepravovaného materiálu

Stálé (fixní) náklady – čím větší vzdálenost, tím menší náklady na přepravu jednotkového množství

Nestálé (provozní) náklady – závislé na vzdálenosti, diferencované podle jednotlivých druhů dopravy

Lokalizační implikace prostorové diferenciaci dop. nákladů:

A) Prům. výroba může být vázaná na oblast odbytu – velká hmotnost a objem (např. výroba nápojů) nebo rychle se kazící produkty (pekárny)

B) Na oblast s jinou lokalizační výhodou (výskyt surovin) – objem zpracovávaných surovin – hutnictví, cukrovarnictví

C) Lokalizace v přechodné oblasti – významné dopravní uzly, např. přístavy – petrochemie,

SOCIOEKONOMICKÉ LOKALIZAČNÍ FAKTORY III

Pracovní síla

Kvantita pracovní síly

Kvalita pracovní síly

Náklady na pracovní sílu

Kvalifikovaná x nekvalifikovaná pracovní síla (montáž x hi-tech)

Infrastruktura

Soubor technických a stavebních zařízení, která jsou potřebná pro technické zabezpečení výroby

Investice do území, která vytváří podmínky pro jeho rozvoj

Technická infrastruktura – dopravní síť a dopravní zařízení, (dopr. infr.), energetická síť a zařízení (energetická infr.), informační síť a zařízení (informační infr.)

Sociální infrastruktura – soubor zařízení, které poskytuje služby pracovníkům resp. obyvatelstvu (školy, zdrav. , sport. a kult. zařízení)